

DE LANGE MARS NAAR SCHOOON WATER IN DE GLAZEN STAD

In 2027 moet de glastuinbouw 'nagenoeg emissieloos' zijn. Met een intensieve begeleiding van tuinders willen het Hoogheemraadschap van Delfland, de omgevingsdienst en de branche de waterkwaliteit op orde krijgen. Hoe staat het ervoor? Op pad in de glazen stad.

TEKST LOES ELSHOF | BEELD ROBBERT FRANK HAGENS (HOLLANDSE HOOGTE)

Het politiebureau in Naaldwijk is het vertrekpunt voor een verkenning van het Boezemgebied IV, Olieblok genaamd, in het Westland. Dit gebied telt 44 tuindersbedrijven. Het Olieblok is een van de laatste deelgebieden in Delfland die worden onderworpen aan een 'gebiedsgerichte aanpak'. Het doel is om de ongewenste emissies vanuit de kassen naar het oppervlaktewater terug te dringen. Uiterlijk in 2027 moet het gebied voldoen aan de ecologische eisen van de Kaderrichtlijn Water voor schoon en gezond water. Zover is het nog niet.

De zon schijnt volop. "Een goede dag om de kwaliteit van het water te meten, want regen verdunt de uitslagen", zegt toezicht houder Robbert Ballings van het Hoogheemraadschap van Delfland. Ballings rijdt met waterbestuurder Marcel Belt over de rechte polderweg met aan weerszijden eindeloze kassen waartussen woonhuizen lijken te zijn geplakt, afgewisseld met kaarsrechte slootjes. Voor de kassen liggen geasfalteerde terreinen, goed bezet met auto's en vrachtwagens, maar geen mens is te zien in de glazen stad. Kassen worden omzoomd met frisse strookjes gras, soms opgevrolijkt met pony's of kippen. Een bescheiden hint naar 'echte' natuur die hier ontbreekt. "Westlanders houden van diertjes", zegt Ballings. In de sloten en vaarten van de glastuinbouw-

gebieden in Delfland meten vaste sensoren de waterkwaliteit op meststoffen. Daarnaast laat het hoogheemraadschap maandelijks watermonsters onderzoeken op temperatuur, zuurstof, pH, geleidbaarheid (EC) en doorzicht. Bovendien worden de monsters maandelijks onderzocht op ruim 170 verschillende chemische stoffen. De waterkwaliteit in het verstedelijkte Delfland is de afgelopen decennia verbeterd. Maar uit jaarlijkse rapportages blijkt dat deze nog niet goed is. Overschrijdingen zorgen voor groen, zuurstofloos, stinkend en giftig water. Delfland kampt onder meer met overdadig kroos en blauwalg. Bestrijdingsmiddelen in het oppervlaktewater zijn schadelijk voor de organismen en leiden tot een verlies aan waterleven en biodiversiteit en zijn slecht voor de kwaliteit van het zwemwater.

Onwetendheid en ongelukjes

In de kas is overal water, zoals gietwater, spoelwater, condenswater en drainwater (gietwater dat niet door planten wordt opgenomen). Te hoge nitraatwaarden in het oppervlaktewater zijn een indicatie dat ergens te nitraatrijk drainwater lekt of is geloosd. Dit water bevat waarschijnlijk ook bestrijdingsmiddelen. Tot 10 jaar geleden kwamen illegale lozingen van kaswater veel voor, waarbij 's nachts nogal eens de kraan naar de sloot openging. Tussen 2011 en 2013 zijn daarom >

Robbert Ballings

Marcel Belt

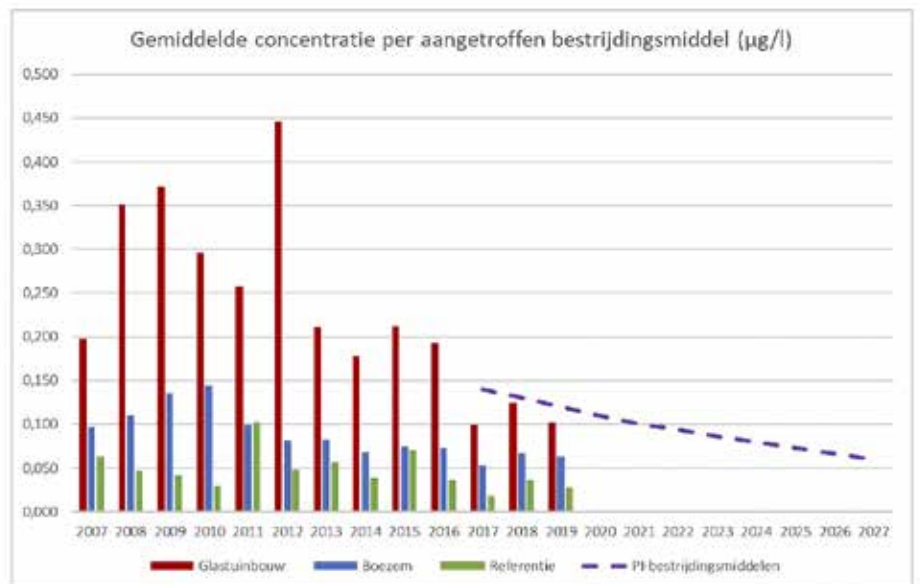
Erik Groen

Arthur van den Berg

'Voor veel tuinders is het een eyeopener; zo kan het niet langer'

Grafiek met overzicht aangetroffen bestrijdingsmiddelen boven de norm sinds 2013. Het verloop van de gemiddelde concentratie van bestrijdingsmiddelen in het glastuinbouwgebied (rood), boezem waar het water samenkomt (blauw) en referentielocaties welke niet onder invloed van de glastuinbouw staan (groen). PI = Prestatie Indicator die elk jaar iets strenger wordt (Bron: Waterkwaliteitsrapportage 2019 Delfland)

op aandringen van Delfland alle glastuinders in het Westland aangesloten op riolering. Bovendien kregen tuinders de plicht om zoveel mogelijk water te zuiveren en te hergebruiken op eigen terrein. Dit wordt meestal eerst in silo's of naast de kas opgeslagen. Ondanks de vele, kostbare maatregelen stagneerde in 2014 de verbetering van de waterkwaliteit. "De tijd van bewuste lozingen is zo goed als voorbij. Maar lozingen door onwetendheid, ongelukjes en lekkages komen nog veel voor. Dat is onacceptabel", concludeert Marcel Belt, die als lid van het dagelijks bestuur van Delfland onder meer verantwoordelijk is voor de waterkwaliteit en biodiversiteit. Om alle 'losse eindjes' aan elkaar te knopen, heeft Delfland in 2014 een nieuwe vorm van toezicht geïntroduceerd, een 'gebiedsgerichte aanpak'. Waterschap, omgevingsdienst en Glastuinbouw Nederland werken met individuele tuinders polder voor polder aan verbetering. "We werken van buiten naar binnen", vertelt Ballings. Het traject begint met een fijnmazige meting van de waterkwaliteit. In sloten en vaarten worden extra sensoren aangebracht en extra watermonsters genomen. In een bijeenkomst op één van de bedrijven worden de data gedeeld met de tuinders. Belt: "Het is voor veel tuinders een eyeopener. Er ontstaat het beeld: zo kan het niet langer." Het waterschap en de omgevingsdienst brengen gezamenlijk bedrijfsbezoeken. De ondernemer krijgt vervolgens de gelegenheid om tekortkomingen te herstellen.

Streng

In 16 polders is het traject succesvol afgerond. Bij 14 gaat het nog steeds goed, voor 2 gebieden geldt een 'herhaalaanpak'. Belt: "Enkelen verpesten

het voor anderen. Als we er zoveel tijd, geld en energie in hebben gestopt, zijn we streng." Tegen deze overtreders is een proces-verbaal opgemaakt, gevolgd door bestuursrechtelijke handhaving.

Ballings parkeert voor een tomatenkwekerij en loopt naar de sloot aan de zijkant. Zijn oog valt op een pijp met een sticker: 'Calamiteitleiding drain-silo'. "Dat mag dus niet." Op het water staat schuim, evenmin een goed teken. De nitraatmeter zakt in het water en meet 50 mg/liter, ver boven de norm van 1,8 mg/liter. Aan de voet van de tomatenkas staat water dat via een geultje in de sloot druipt. De oorzaak ligt binnen: waarschijnlijk druppelt water uit kapotte teeltgoten naar de kasvloer. Water op de vloer wijst op lekkage. Mogelijk is ook de kas-afdichting niet in orde. "Het zou veel schelen als personeel actief lekkages meldt en verhelpt. Het gaat allemaal om gedrag en bewustzijn", zegt Ballings. Lekkages in de substraatteelt - zoals bij tomaten - komen vaak door defecte druppelsystemen of door kapotte teeltgoten langs de verhoogde plantenvakken. Eén botsing met een kar kan een watergoot kapot stoten. Een betere goot zou veel ongewenste emissies kunnen voorkomen. Ondanks diverse ontwerpwedstrijden toonden fabrikanten van teeltsystemen volgens Belt geen interesse.

Geen prioriteit

Verderop in de sloot slaat de nitraatmeter opnieuw uit. Ballings richt een warmtebeeldcamera op twee golfplaten drainsilo's van de buurman, een volleggrondteler. Onderaan lekt warmer water weg. Vanuit een overstortpijp druipt hergebruikwater in het gras. "Silo's en putten mogen niet overlopen. Hier is geen prioriteit voor water."

De tuinder moet volgens Ballings wekelijks een rondje om de kas maken en problemen meteen aanpakken. "Tuinders meten van alles: energie, gietwater en de gezondheid van hun producten. Ze moeten ook de kwaliteit van het slootwater in de gaten houden", vindt Belt.

Bij een plantenkweker kijken Shetlandpony's nieuwsgierig toe als Ballings de nitraatwaarden van een meetunit in de sloot uitleest: die zijn in orde. In de sloot werd eerder een sterk verhoogde nitraatwaarde gemeten, ook nadat de tuinder alle uitlaten afdekte. Tot ieders verrassing bleek onder water nóg een pijp te zitten. Na de afsluiting is besloten om voorlopig te monitoren. "In het Westland zijn decennialang talloze leidingen neergelegd. Bedrijven worden overgenomen en niemand weet nog waarvoor die pijpen dienen." Een check even later met de warmtebeeldcamera laat zien dat er warm water van de burens in de sloot stroomt.

‘We zetten nu vaker ‘local heroes’ in, jonge ondernemers die het verhaal vertellen aan hun collega’s’

Mogelijk gaat het om condenswater. “Ook dat mag niet.”

Teeltwisseling

De teeltwisseling bij vruchtteelers (tomaten, komkommers etc.) geeft ieder jaar extra meetpieken. Veel voorkomende boosdoeners zijn oude substraatmatten die op het voorterrein zijn opgestapeld. Vanuit de matten lekt water naar een straatkolk die is bedoeld voor de afvoer van ‘schoon’ hemelwater. Een andere oorzaak vormen lekkende containers met plantenresten waarin voedingsstoffen en bestrijdingsmiddelen zijn geconcentreerd. Om een nieuwe teelt met schoon gietwater te kunnen beginnen, moet de tuinder van het nitraatrijke drainwater af. Ballings betrapte een tuinder die alle technische investeringen had gedaan, maar tijdens de teeltwisseling toch een pijp naar de sloot openzette. “Hij zei: ‘Dit gaat sneller dan via het riool.’”

Bij een bloementeler even verderop in het Olieblok is het goed mis. Achter een stapel pallets stroomt onderbemalingswater vanuit de bodem in de kas via een put in de sloot. Ballings meet een nitraatwaarde van meer dan 100 mg/liter. Wil de vollegrondteler gemakkelijk van het oude drainage-water af? Is de wateropvang te krap bemeten? Het is gissen. Ballings: “Hier gaan we zo snel mogelijk op bezoek.” “Tuinders kunnen wateropslagcapaciteit vergroten of bij een overschot aan afvalwater hulp inroepen van een mobiele zuiveraar. Ook kunnen zij straks gebruik maken van twee collectieve zuiveringen,” zegt Erik Groen, toezichthouder van de Omgevingsdienst Haaglanden. De omgevingsdienst houdt toezicht op de naleving van de milieuregels in de kas. “Ook grotere rioolbuffers zouden helpen. Helaas is in glastuinbouwgebieden weinig ruimte. Tot slot valt nog te denken aan een regionale waterbank voor gietwater.”

De wens tot het behoud van gewasbeschermingsmiddelen motiveert tuinders om te werken aan een nagenoeg emissieloze kas.” Arthur van den Berg, waterspecialist van branchevereniging Glastuinbouw Nederland: “Als de gewasbeschermingsmiddelen niet in het milieu komen, blijven ze voor tuinders beschikbaar.” Chemische middelen zijn duur, dus hoe minder ervan nodig, hoe beter. Er is maatschappelijke druk om het gebruik te beperken, want consumenten willen ‘schone’ producten. Volgens Van den Berg stelt de handel daarom vaak ‘bovenwettelijke eisen’ aan het gebruik van de gewasbeschermingsmiddelen. Toezichthouder Groen schetst: “Supermarkketens leggen onaangekondigde bedrijfsbezoeken af. Zijn de waardes niet in orde, dan kan de tuinder zijn klant kwijtraken.” Afgelopen jaren is het gebruik van biologische bestrijders sterk toegenomen. Voorbeelden zijn roofmijten, aaltjes, roofwantsen, sluipwespen en lieveheersbeestjes. Groen denkt dat chemie niet geheel is uit te bannen. “Plagen moeten worden bestreden. Anders is de hele oogst weg.” Van den Berg suggereert invoering van een systeem waarbij elk gewasbeschermingsmiddel een aantal milieubelastingpunten heeft. “Je hebt dan als kweker de vrijheid om middelen gebruiken zolang je binnen het maximum blijft.”

Oude voorraden

Dat nog veel chemische stoffen worden aangetroffen, kan tot slot te maken hebben met het incidenteel inzetten van oude voorraden. “Gewasbeschermingsmiddelen die buiten de officiële administratie blijven, maar nog in de ‘tuinkast’ van kwekers staan”, schetst Groen. Glastuinbouw Nederland schaarft zich achter het doel van een ‘nagenoeg emissieloze glastuinbouw in 2027’. “Overal in de polder verbetert de

waterkwaliteit, maar het moet nog beter”, beaamt Van den Berg. Via het innovatieprogramma Glastuinbouw Waterproof wil de brancheorganisatie bijdragen aan gedragsverandering en vernieuwing. Voorbeelden zijn initiatieven om preciezer (en zuiniger) chemische middelen te doseren, het natriumgehalte in het water omlaag te brengen, watergebruik te beperken en de waterkwaliteit op eigen terrein te monitoren.

Aanvullende interventies

Na elke jaarlijkse waterkwaliteitsrapportage is er een roep om hardere maatregelen tegen overtreders. Bijvoorbeeld een algemene heffing voor tuinders. Maar dat vindt hoogheemraad Belt voorlopig geen goed idee: “De goeden moeten niet onder de kwaden lijden. De aanpak loopt nog. Bovendien hebben veel glastuinbouwers hun kaswaterstromen wél op orde. Delfland wil de zorgvuldig opgebouwde samenwerkingsrelatie niet onder druk zetten.” De gebiedsgerichte aanpak eindigt in 2022. Belt: “De kosten zijn hoog en deze kan het waterschap niet blijven betalen. De tijd dringt. We denken daarom na over aanvullende interventies. Bijvoorbeeld bij monitoring en handhaving nog beter inzoomen op risico’s, nieuwe dna-opsporingstechnieken toepassen én hogere boetes geven.” Groen: “We hebben afgelopen tien jaar bergen informatie gegeven, maar de watermetingen verbeterden maar langzaam. Op bijeenkomsten komen veelal de mensen die al overtuigd zijn. Daarom zetten we nu vaker ‘local heroes’ in, jonge ondernemers die het verhaal vertellen aan hun collega’s. Ook houden we presentaties op hogescholen. Studenten, veelal uit tuindersgezinnen, komen thuis en zeggen: ‘Pa, weet je wel dat je een eigen zuivering moet hebben?’ Persoonlijke communicatie heeft meer impact.” •